

*Decebal NEDU**

ROMA ȘI CARTAGINA, 279/278 – 264 A.CHR.

Rome and Carthage, 279/278 – 264 BC

Abstract: Between the 6th and the 3rd centuries BC, Rome and Carthage defined their political and commercial relations through a series of agreements. "The Philinus treaty" signed in 306 BC and the agreement agreed upon in 279/278 BC revealed the existing tensions and suspicions between the two states at the end of the 6th century BC and in the first decades of the 3rd century BC. The treaties established Italy as an exclusively Roman sphere of influence and Sicily as an area subjected to Carthaginian interests, where the Romans were not allowed to intervene. After King Pyrrhus had left Italy in 275 BC, both Rome and Carthage took into account a possible Roman-Punic war. The existing tensions and suspicions grew in intensity in 272 BC when a Carthaginian fleet appeared in the harbour of Tarentum while the Roman legions were besieging the city. In order to prevent a possible war, the Romans urged the pacification of the southern peninsula and rushed to include the Greek cities of southern Italy in the Roman treaties network. Therefore, having to face the most powerful fleet in the Western Mediterranean, in 267 BC the Roman Republic established four *quaestores classici* with the mission to reorganize the existing naval forces in the Italic Peninsula.

Keywords: Rome, Carthage, "Philinus treaty", Tarentum, Polybius, *quaestores classici*

*

În istoria Romei, intervalul 279-264 a.Chr. este marcat de ultimele eforturi militare și politice întreprinse pentru supunerea Peninsulei Italice. Pentru aceeași perioadă, însă, izvoarele semnalează apariția unei "probleme cartagineze", generate pe fondul tensiunilor acumulate între Roma și statul african în ultimii ani ai

* Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați; decebalnedu@aol.com.

secolului IV a.Chr. și primele trei decenii ale veacului III a.Chr. Raporturile politice dintre cele două puteri, așa cum vom arăta în paginile următoare, denotă suspiciunea reciprocă și faptul că un eventual război era luat în calcul atât la Roma, cât și la Cartagina.

Tratatele romano-cartagineze anterioare Primului Război Punic, în pofida eforturilor masive ale cercetătorilor moderni, nu sunt nici astăzi o chestiune clară. Polybios datează un acord în primul an al Republicii Romane, iar pe cel de-al doilea tratat îl notează fără a furniza vreun reper cronologic. Cea de-a treia înțelegere notată de istoricul grec este actul încheiat în timpul campaniei lui Pyrrhos în Italia¹. Diodor 16.69.1 amintește un prim tratat în anul 348/347 a.Chr., iar pe al doilea îl plasează în timpul războiului cu regele epirot². La Titus Livius, un tratat între Roma și Cartagina este înregistrat pentru anul 348 a.Chr.³, în 343 a.Chr. o delegație punică este primită la Roma⁴, iar în 306 a.Chr., conform aceluiași autor, un *foedus* a fost *tertio renovatum*⁵. În *per.* 13, Titus Livius notează că, în jurul anilor 279/278 a.Chr., tratatul a fost renovat pentru a patra oară. Servius amintește și el un acord romano-punic, fără nici un reper cronologic însă⁶. În sfârșit, de la Orosius 3.7.1 aflăm că, în anul 348 a.Chr., s-a încheiat un tratat între Roma și Cartagina.

Primele două tratate, datând cel mai probabil din 509 a.Chr. și 348 a.Chr., reglementau zonele de interes ale puterilor semnatare și condițiile în care cei doi parteneri urmau să-și desfășoare activitățile comerciale⁷. Pentru discuția de față, următoarele două acorduri, din 306 a.Chr. și 279/278 a.Chr., au o importanță crucială. Anul 306 a.Chr. pare să fie momentul când s-a încheiat "tratatul lui Philinos", negat de Polybios deoarece arunca în tabăra Romei responsabilitatea izbucnirii Primului Război Punic⁸. Cu toată opoziția istoricului grec, acest acord are toate șansele de a fi real și partaja, prin clauzele sale, sferile de interes ale contrahenților: Roma nu trebuia să intervină în Sicilia, în vreme ce Cartagina era

¹ Polybios 3.25.1-5.

² Diodor 22.7.5.

³ Titus Livius 7.27.2.

⁴ Titus Livius 7.38.2.

⁵ Titus Livius 9.43.26.

⁶ Servius, *Ad. Aen.* 4.628; H. Bengtson, *Die Staatsverträge des Altertums* II, München/Berlin 1962, 308.

⁷ Primul tratat: Polybios 3.22.4-13, S. Gsell, *Histoire ancienne de l'Afrique du Nord* III³ – *Histoire militaire de Carthage*, Paris 1928, 67-71, B. Scardigli, *I trattati romano-cartaginesi*, Pisa 1991, 47-87, A. Goldsworthy, *The Fall of Carthage. The Punic Wars 265-146 BC*, Londra, 2003, 69, D. Hoyos, *The Carthaginians*, Londra 2010, 178; a doua înțelegere: Polybios 3.24.1-13, S. Gsell, *op. cit.* 67-71, B. Scardigli, *op. cit.* 89-127, A. Goldsworthy, *op. cit.* 69, D. Hoyos, *op. cit.* 178-179.

⁸ Polybios 3.26.1-7.

oprită să acționeze în Peninsula Italică⁹. În 279/278 a.Chr., când regele Pyrrhos opera în sudul Italiei, "tratatul lui Philinos" a fost renovat¹⁰. Datorită noilor realități politico-militare, s-au stabilit atunci, de asemenea, condițiile în care clauzele sale puteau suferi modificări, pentru a permite părțile semnatare să acționeze împreună împotriva lui Pyrrhos¹¹.

Așa cum arăta R. Mitchell, ultimele două tratate menționate indică neîncrederea existentă între cei doi parteneri, suspiciunile reciproce și, în general, o atmosferă încărcată de tensiune¹². Efectele tratatului din 306 a.Chr., renovat în 279/278 a.Chr., trebuie analizate în circumstanțele evenimentelor care s-au derulat în intervalul 279/278-264 a.Chr. Unele acțiuni ale ambelor puteri, efectuate în această perioadă, par să indice o atitudine tensionată în raporturile dintre ele și faptul că aveau în vedere posibilitatea izbucnirii unui război în viitorul apropiat.

După ce Pyrrhos a părăsit Italia, în urma bătăliei pierdute de la Beneventum, Roma a fost preocupată intens de sudul peninsulei, unde plecarea epirotului a lăsat un câmp de acțiune propice și adversari care nu mai erau capabili de o rezistență puternică. Din 274 a.Chr. și până în anul 266 a.Chr., expediții militare victorioase ale consulilor romani în Lucania, Bruttium și aria sallentină sunt atestate succesiv în listele de triumfuri și tradiția literară, fiind dovada intenției Republicii de a lichida cât se poate de rapid orice opoziție în sectorul de sud al Italiei¹³.

În cadrul aceleiași scheme politice, care viza reglementarea urgentă a raporturilor cu ligile sau comunitățile din această zonă, între anii 278-270 a.Chr., cetățile hellene din Magna Graecia au fost aduse sub control roman prin diverse tratate de alianță. Herakleia se pare că a primit, în 278 a.Chr., un tratat ale cărui stipulații le considera privilegiate chiar și prin comparație cu cetățenia romană¹⁴. Krotona a fost ocupată în anul următor de P. Cornelius Rufinus¹⁵, Lokroi și

⁹ Polybios 3.26.1-7; Servius, *Ad Aen.* 4.628; R. Mitchell, *Roman-Carthaginian Treaties: 306 and 279/8 B.C.*, *Historia* 20 (1971) 633-644; G. Forsythe, *A Critical History of Early Rome. From Prehistory to the First Punic War*, Londra 2005, 311-312, 356; S. Gsell, *op. cit.* 72-73.

¹⁰ Polybios 3.25.1-3; R. Mitchell, *op. cit.* 644 *sqq.*

¹¹ Polybios 3.25.3-5; R. Mitchell, *op. cit.* 644 *sqq.*; vezi și G. Forsythe, *op. cit.* 355-356.

¹² R. Mitchell, *op. cit.* 633-655.

¹³ *Fasti triumphales*, ani 274-266 a.Chr. (A. Degrassi, *Inscriptiones Italiae* XIII.1 – *Fasti consulares et triumphales*, Roma 1947); Zonaras 8.6-7; Titus Livius *per.* 14, 15; Florus 1.15; Dionysios 20.15-20.17; Eutropius 2.17.

¹⁴ Cicero, *Pro Balbo* 22.50; Th. Mommsen, *Istoria romană* I, București 1987, 238-239; T. Frank, *Pyrrhus, The Cambridge Ancient History* VII, 1928, 650; G. De Sanctis, *Storia dei Romani* II², Torino 1960, 391; H. Scullard, *A History of the Roman World from 753 to 146 BC*, Londra 1951, 123; G. Brauer, *Taras. Its History and Coinage*, New York 1986, 153.

¹⁵ Zonaras 8.6.

Metapont au ajuns la un consens cu Roma în jurul anului 272 a.Chr.¹⁶, când Tarentul a căzut în fața legiunilor romane, iar Rhegion a fost recuperat în 270 a.Chr.¹⁷.

Desigur, pot exista mai mulți factori care sunt în măsură să explice urgentarea eforturilor depuse de romani pentru a instaura pacea în Italia Meridională și aducerea polisurilor hellene sub controlul său. Chiar și după anul 275 a.Chr., deși Pyrrhos se războia în Hellada cu Antigonos Gonatas pentru coroana Macedoniei, exista încă speranța că el va reveni în Occident, impresie alimentată de plasarea unei garnizoane epirote la Tarent de către rege, în momentul evacuării Italiei. În al doilea rând, în aria nordică a peninsulei nu mai pot fi reperate, din 280 a.Chr., când s-a pus capăt războiului cu etruscii de la Vulci și Volsinii, centre de rezistență antiromane semnificative, iar federațiile lucaniene, bruttiene și Liga Samnită, care au fost alături de Pyrrhos în campania sa italică, trebuiau pedepsite și reduse la un stadiu inofensiv.

Factorii geopolitici italici și teama de o revenire a epirotului (în perioada cât regele a operat în Sicilia, 278-276 a.Chr., și câtă vreme a fost activ în Hellada după părăsirea Italiei, 275-272 a.Chr.) par să fi cântărit mult în orientarea acțiunilor militare organizate în 278-266 a.Chr. spre regiunea meridională a peninsulei¹⁸. În același timp însă, relațiile tensionate cu statul cartaginez au furnizat un motiv suplimentar pentru ca legiunile să fie direcționate în această regiune, deoarece, în perspectiva unui conflict, aici se putea coagula din nou, stimulată de un adversar puternic, o coaliție antiromană asemănătoare celei care a servit sub ordinea lui Pyrrhos¹⁹. Centrele hellene din Magna Graecia jucau un rol strategic considerabil în această viziune italică a politicii romane, pentru că ele puteau fi porțile care să deschidă calea unei noi intervenții străine în peninsulă. Încă din 306 a.Chr. însă, interesele romane, așa cum indică tratatul lui Philinos, excludeau orice participare a Cartaginei la evenimentele militare din Italia.

După ce M'. Curius Dentatus l-a înfrânt la Beneventum, în 275 a.Chr., Pyrrhos, lipsit de resursele necesare revigorării campaniei, a fost nevoit să evacueze Italia, dar l-a lăsat pe Milon, locotenentul său, la Tarent, cu o puternică garnizoană.

¹⁶ A. Piganiol, *La conquête romaine*⁵, Paris 1967, 212; P. Lévêque, *Pyrrhos*, Paris 1957, 547; K. Lomas, *Rome and the Western Greeks 350 BC – 200 AD. Conquest and Acculturation in Southern Italy*, Londra 1993, 52; P. Wuilleumier, *Tarente des origines à la conquête romaine*, Paris 1939, 137; G. de Sanctis, *op. cit.* 400.

¹⁷ Polybios 1.7.13; Zonaras 8.6; Titus Livius *per.* 15; Dionysios 20.16.1; *Fasti triumphales*, an 270 a.Chr.; A. Goldsworthy, *op. cit.* 66-67.

¹⁸ Despre operațiunile militare ale perioadei, într-o abordare de sinteză, vezi G. Forsythe, *op. cit.* 357 *sqq.*

¹⁹ W. Harris, *War and Imperialism in Republican Rome, 327-70 B.C.*, Oxford 1979, 183: "Once Pyrrhus had been defeated in Italy (275), the possibility of conflict with Carthage probably became clear"; A. Goldsworthy, *op. cit.* 72; S. Gsell, *op. cit.* 74-75.

Regele spera într-o revenire rapidă, după refacerea armatei sale în patrie, iar Tarentul urma să-i servească drept punct pentru debarcare și bază logistică²⁰.

În aceste condiții, problema tarentină nu mai putea fi amânată prea mult, decât cu riscul de a permite lui Pyrrhos o revenire în sudul peninsulei. În anul 272 a.Chr., legiunile romane comandate de consulul L. Papirius Cursor au pus Tarentul sub asediu, dar situația s-a complicat în timpul derulării operațiunii, deoarece o flotă cartagineză a apărut în portul orașului.

Detaliile incidentului de la Tarent, cuprinse în tradiția literară antică, nu sunt prezentate într-o manieră care să permită reconstituirea fără incertitudini. Polybios nu amintește acest eveniment, ceea ce a determinat pe o parte din cercetătorii moderni să-i nege existența, considerându-l doar o creație a analisticii romane, cu vizibil scop propagandistic²¹. Tăcerea lui Polybios nu poate fi însă luată în calcul pentru afirmarea sau negarea incidentului²². Mai plauzibil ar fi să presupunem că Polybios a evitat înregistrarea acestei întâmplări pentru a nu diminua credibilitatea propriei opere. Juridic, consecințele incidentului tarentin din 272 a.Chr. se raportează la tratatul lui Philinos, pe care istoricul grec l-a negat cu vehemență²³. Polybios nu l-a considerat printre cauzele Războiului pentru Sicilia și nu l-a amintit, pentru că astfel a reușit să evite referirile la actul pe care îl cataloga drept invenție a lui Philinos din Akragas.

Incidentul este menționat însă la Titus Livius *per.* 14 și 21.10.8, Cassius Dio 11.43.1, Zonaras 8.6, 8.8 și Orosius 4.3.1-2. Conform versiunii lapidare prezentate de Titus Livius și narațiunii conservate la Cassius Dio, o flotă punică a venit în ajutorul tarentinilor în timp ce orașul se apăra, sub coordonarea strategului Milon, împotriva atacului întreprins de trupele romane.

Alături de aceste scurte mențiuni, ni s-a păstrat însă o relatare mai bogată în amănunte, datorată lui Zonaras. Încă din anul 273 a.Chr., la Tarent, viziunile politice diferite au dus la scindarea corpului civic într-o partidă care susținea varianta negocierilor cu Roma și un alt grup care dorea continuarea rezistenței, sperând în revenirea lui Pyrrhos. Divergențele au degenerat în violență iar grupul proroman, pentru a nu fi suprimat de adversari și trupa lui Milon, a părăsit orașul sub

²⁰ G. Brauer, *op. cit.* 155-158.

²¹ J. Beloch, *Griechische Geschichte* IV.2², Berlin 1927, 277; K. Meister, *Historische Kritik bei Polybios*, Wiesbaden 1975, 135; J. Thiel, *A History of Roman Sea-Power before the Second Punic War*, Amsterdam 1954, 130; J. Brisson, *Carthage ou Rome?*, Paris 1973, 32-33; A. Goldsworthy, *op. cit.* 69-70.

²² J. G. de Caso Zuriaga, *Antecedentes de la primera guerra púnica: de la guerra de Pirro al incidente de Mesina*, Polis 8 (1996) 120: istoricul din Megalopolis nu a amintit acest eveniment deoarece nu l-a considerat important, din punct de vedere istoric, pentru cauzele izbucnirii Primului Război Punic.

²³ Polybios 3.26.1-5.

conducerea lui Nikon, retrăgându-se într-o poziție fortificată, de unde s-a războit cu strategul epirot²⁴. Veștile despre moartea lui Pyrrhos în bătălia de la Argos, sosite în 272 a.Chr., nu au cauzat destrămarea partidei ce refuza discuțiile cu Roma, dar au generat un curent ostil prezenței garnizoanei epirote, căreia nimeni nu-i mai găsea vreo rațiune pentru a o găzdui pe acropola orașului. În aceste condiții, când salvarea nu mai putea veni din Hellada iar legiunile romane băteau la porțile orașului, partida antiromană a solicitat ajutorul Cartaginei, care a trimis o flotă în sprijinul cetății asediate²⁵.

Este dificil de precizat ce urmărea Cartagina sau ce spera să obțină prin această intervenție în apele italiice. Roma progresase decisiv, în primele decade ale secolului III a.Chr., spre sudul Italiei, iar cucerirea întregii peninsule nu mai era decât o simplă chestiune de timp.

Probabil, extinderea ariei de control romane era supravegheată atent de guvernul cartaginez și temerile alimentate de expansiunea Republicii au stat la originea intervenției din 272 a.Chr. Sprijinind rezistența tarentină, Cartagina putea menține o putere intermediară independentă în Italia, care ar fi putut să joace în peninsula, conform interpretării inspirate formulate de Th. Mommsen, rolul strategic pe care cetatea Lylibaeon îl avea pentru puni în Sicilia²⁶. În cazul unui război cu Roma, Tarentul urma, de asemenea, să fie capul de pod pentru o eventuală transferare a ostilităților în teritoriul adversarului. Dintr-o altă optică, dacă trupele cartagineze se instalau în oraș, atunci Cartagina era îndreptățită să sere că va participa la negocierile de pace care ar fi pus capăt Războiului Tarentin început în 280 a.Chr. și ar fi putut să conserve poziția independentă a coloniei doriene²⁷.

²⁴ Zonaras 8.6; G. Brauer, *op. cit.* 159.

²⁵ Vezi, pentru diverse scenarii, Th. Mommsen, *op. cit.* 241, G. De Sanctis, *op. cit.*, 398, S. Gsell, *op. cit.* 74, L. Homo, *L'Italie primitive et les débuts de l'imperialism romain*, Paris 1925, 257-258, A. Piganiol, *op. cit.* 212, T. Dorey, D. Dudley, *Rome against Carthage*, New York 1972, XVII-XVIII, W. Harris, *op. cit.* 184, J. Lazenby, *The First Punic War. A Military History*, Londra 1996, 34-35, J. G. de Caso Zuriaga, *op. cit.* 120-121, G. Brauer, *op. cit.* 159-160, G. Forsythe, *op. cit.* 311.

²⁶ Th. Mommsen, *op. cit.* 295: "Roma râvnea stăpânirea asupra Italiei, precum Cartagina pe aceea asupra Siciliei; este greu de crezut că pe atunci planurile celor două puteri mergeau mai departe. Dar tocmai pentru aceasta fiecare dintre ele dorea să dețină și să mențină o putere intermediară: cartaginezii - Tarentul, iar romanii - Siracuza și Messana și atunci când lucrul acesta a devenit imposibil, să păstreze ele însele aceste puncte de frontieră și nu puterea rivală. Așa cum Cartagina încercase în Italia, atunci când Region și Tarent urmau să fie cucerite de romani, să câștige aceste orașe în favoarea ei, fiind oprită numai printr-un accident, pentru Roma se oferea acum ocazia în Sicilia de a atrage Messana în alianța ei" (vezi și 241).

²⁷ J. G. de Caso Zuriaga, *op. cit.* 121.

Roma a protestat față de această imixtiune în problemele Italiei iar flota punică s-a retras, căci exista riscul izbucnirii unui conflict pe care, în acel moment, nu și-l dorea niciuna dintre părți²⁸. Juridic, intervenția punică în apele italiice trebuie raportată la tratatul lui Philinos din 306 a.Chr. Referindu-se la acest eveniment, Titus Livius îi nota astfel consecințele: *Carthaginensium classis auxilio Tarentinis venit, quo facto ab his foedus violatum est*²⁹. Într-un alt paragraf, același autor înregistrează un discurs al lui Hanon cel Mare, ținut în fața senatului cartaginez în ajunul izbucnirii Războiului Hannibalic, care aduce în discuție incidentul tarentin: *sed Tarento, id est Italia, non abstinueramus ex foedere, sicut nunc Sagunto non abstinemus*³⁰. De asemenea, în contextul crizei de la Messana din 264 a.Chr., cartaginezii au fost acuzați de romani, conform lui Cassius Dio 11.43.1, Orosius 4.5.2 și Zonaras 8.8, că au intervenit în sprijinul Tarentului, când trupele romane asediau orașul. La rândul lor, în aceeași conjunctură tensionată, cartaginezii i-au acuzat pe romani că au încheiat un tratat cu Hieron, conducătorul Syrakusei³¹.

Toate aceste paragrafe sunt aluzii la tratatul lui Philinos, iar semnificația apariției flotei punice în portul Tarentului nu poate fi minimalizată. La o primă impresie, s-ar putea afirma că acordul din 306 a.Chr. a suferit doar o încălcare tehnică, deoarece amiralul cartaginez nu s-a implicat în conflictul dintre tarentini și romani, iar evenimentul nu a generat consecințe imediate³². Tratatul lui Philinos, renovat în 279/278 a.Chr., stipula însă clar reținerea de la acțiuni militare în teritoriul partenerului și, dacă analizăm incidentul tarentin pe temeiul acestui act, o asemenea interpretare este lipsită de consistență. Juridic, textul livian a sesizat, chiar dacă reflectă o perspectivă propagandistică retrospectivă³³, adevărata conotație a incidentului din 272 a.Chr.: tratatul lui Philinos a fost încălcat.

Consecințele acestui eveniment trebuie căutate în evenimentele care au urmat. Neîndoielnic, avertismentul a fost perceput în adevărata sa dimensiune de către

²⁸ Aserțiunea lui Orosius 4.3.1 despre o luptă navală între romani și cartaginezi în fața Tarentului este greu de acceptat. În 272 a.Chr., Republica era preocupată să pacifice Italia, iar Cartagina revenise puternic în Sicilia, favorizată de situația creată de plecarea lui Pyrrhos și de reculul Syrakusei. Ambele state se străduiau să exploateze vidul de putere rămas în urma eșecului dinastului epirot (J. G. de Caso Zuriaga, *op. cit.* 123; J. Brisson, *op. cit.* 24).

²⁹ Titus Livius *per.* 14.

³⁰ Titus Livius 21.10.8.

³¹ Zonaras 8.6: romanii au suferit la asediul cetății Rhegion, deoarece le lipseau proviziile; situația a durat până când Hieron le-a trimis cereale și soldați.

³² H. Scullard, *Carthage and Rome, The Cambridge Ancient History VII.2*, 1989, 534-535; cf. J. G. de Caso Zuriaga, *op. cit.* 122: în timpul expediției occidentale a lui Pyrrhos, Roma și Cartagina au încheiat o alianță împotriva regelui epirot; statul cartaginez își putea motiva și disculpa imixtiunea tarentină prin clauzele acestui tratat, care permiteau intervenția reciprocă a contraheștilor în teritoriul celuilalt; similar, J. Lazenby, *op. cit.* 34.

³³ Titus Livius *per.* 14, 21.10.8; J. G. de Caso Zuriaga, *op. cit.* 121.

senatul roman. Posibilitatea unui conflict era, din acest moment, clară, iar capacitatea navală a Cartaginei stârnea îngrijorare la Roma, a cărei flotă se afla într-un stadiu incipient³⁴.

Măsuri pentru întărirea controlului asupra coastelor italice au fost luate încă din anul care a precedat căderea Tarentului, când s-au întemeiat două colonii latine situate pe țărmul Mării Tyrrheniene, la Paestum și Cosa³⁵. În cazul celei de-a doua colonii, excavațiile efectuate în perimetrul așezării antice au reliefat existența unei masive incinte fortificate pe latura maritimă a orașului, destinată să protejeze poarta care făcea legătura cu portul amenajat la mică distanță³⁶. Paestum s-a dovedit un avanpost important în teritoriul lucanian, iar Cosa a supravegheat eficient Etruria. Poziționarea lor însă pe țărm și structura fortificațiilor de la Cosa sunt două elemente care demonstrează faptul că Roma le-a mai atribuit, încă din momentul fondării, un al doilea rol: ele aveau menirea de a suplini lipsa unei flote romane capabile de a proteja coastele italice împotriva unui eventual atac naval din partea Cartaginei³⁷.

După intervenția punică de la Tarent, Roma a resimțit probabil acut lipsa unei flote capabile să facă față unui atac de amploare în apele italice³⁸. Remedierea acestui handicap a fost un obiectiv urmărit, pe două căi, în următorii ani, până în preajma declanșării Primului Război Punic. Republica a continuat punerea în practică a vechii sale practici care viza protejarea coastelor printr-o strategie terestră și a ocupat, în 266 a.Chr., portul de la Brundisium, cel mai bun loc de acostat de pe țărmul adriatic al Italiei și punct excelent pentru a supraveghea intrarea în apele Mării Adriatice³⁹. La nivelul acestui an, Republica intenționa colonizarea localității

³⁴ W. Harris, *op. cit.* 184: "... the incident necessarily turned Roman attention once more to the possibility of a Carthaginian war"; T. Dorey, D. Dudley, *op. cit.* XVII-XVIII, 2.

³⁵ Paestum: Titus Livius *per.* 14, Velleius Paternulus 1.14.7, E. Salmon, *Roman Colonization under the Republic*, New York 1970, 62, G. de Sanctis, *op. cit.* 400, T. Frank, *op. cit.* 654; Cosa: Titus Livius *per.* 14, Velleius Paternulus 1.14.7, H. Scullard, *Etruscan Cities and Rome*, Ithaca/New York 1967, 276, E. Salmon, *op. cit.* 62-63.

³⁶ E. Salmon, *op. cit.* 29 *sqq.*

³⁷ *Ibidem* 63: "These could help to guard a coastline whose vulnerability had been disquietingly emphasized, by Dionysius I's descent of old on Etruria, by Pyrrhus' recent excursion into Sicily, and by a long standing Carthaginian disposition to intervene in Italian affairs"; W. Harris, *op. cit.* 183.

³⁸ Pentru evoluția marinei romane înaintea Primului Război Punic: F. Clark, *The Influence of Sea-Power on the History of the Roman Republic*, Menasha 1915, 1-9, J. Thiel, *op. cit.* 3 *sqq.*, R. Schulz, *Die Antike und das Meer*, Darmstadt 2005, 149-156.

³⁹ Titus Livius *per.* 15; Florus 1.15; Zonaras 8.7; *Fasti triumphales*, an 267 a.Chr.; E. Salmon, *op. cit.* 64; G. de Sanctis, *op. cit.* 403; T. Frank, *op. cit.* 556; E. Staveley, *Rome and Italy in the Early Third Century*, *The Cambridge Ancient History* VII.2², 1989, 422.

sallentine, dar trimiterea grupului de coloniști a fost amânată până în 244 a.Chr., datorită izbucnirii Războiului din Sicilia⁴⁰.

Alături de această metodă clasică, importanța acordată forțelor navale a crescut, datorită amenințării cartagineze potențiale. În 267 a.Chr., Roma a considerat necesar să reorganizeze efectivele militare maritime ale aliaților italici și să obțină o evidență exactă a vaselor pe care le putea avea la dispoziție în caz de criză. Patru *quaestores classici* au fost instituiți, în acest an, cu sediul la Ostia, Caes și Ariminum, având misiunea de a supraveghea modul cum italicii își îndeplineau obligațiile navale stipulate în tratatele încheiate cu Republica⁴¹.

Aceste eforturi sunt justificate de evoluția anterioară a raporturilor romano-punice. Suspiciunile care planau încă din anul 306 a.Chr. și teama pe care Roma a resimțit-o în 279/278 a.Chr. față de o posibilă intervenție a Cartaginei în sfera problemelor italice au determinat o intensificare a ritmului acțiunilor romane în Italia Meridională, desfășurate în timpul expediției lui Pyrrhos în Sicilia și după ce regele a părăsit peninsula, în 275 a.Chr. Criza de la Tarent, din 272 a.Chr., a dus la amplificarea tensiunilor și, din punct de vedere juridic, a furnizat Romei un *casus belli* valid pentru deschiderea ostilităților. În esență, așa cum arăta W. Harris, cele două puteri se aflau pe un "curs al războiului" aproape imposibil de evitat⁴².

⁴⁰ Zonaras 8.7; E. Salmon, *op. cit.* 64; L. Homo, *op. cit.* 259; pe la 271 a.Chr., Roma a impus Ligii Bruttienne cedarea pădurii de la Sila (Dionysios 20.15; G. de Sanctis, *op. cit.* 400; E. Staveley, *op. cit.* 422; A. Goldsworthy, *op. cit.* 72); potrivit lui W. Harris, *op. cit.* 184, pădurea a fost confiscată pentru că romanii intenționau construirea unei flote, în perspectiva unui război împotriva Cartaginei.

⁴¹ Titus Livius *per.* 15; nu cunoaștem sediul celui de-al patrulea *quaestor* al flotei; J. Thiel, *op. cit.* 33; F. Clark, *op. cit.* 8.

⁴² W. Harris, *op. cit.* 183-184.